

ІСТОРИОГРАФІЯ ТА ДжЕРЕЛОЗНАВСТВО

УДК(UDC)94-054.72(=161.2)(497.2)''1922/1939":7.011.2

ВЛАСЕНКО В. М.

**ДО ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКО-БОЛГАРСЬКИХ ДИПЛОМАТИЧНИХ
ВІДНОСИН (БЕРЕЗЕНЬ 1921 р.)**

В опублікованих 2 документах, що зберігаються у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України, йдеться про візит голови Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Румунії Костя Мацієвича до Болгарії в березні 1921 р. Перший документ - доповідь К. Мацієвича міністру закордонних справ УНР А. Ніковському про його перебування в Болгарії, перебіг переговорів з вищими урядовцями цієї країни, становище та перспективи згуртування тамтешньої української еміграції. Другий - зміст розмови керуючого Міністерством закордонних справ Болгарії Сімеона Радева з К. Мацієвичем, що відбулася 10 березня 1921 р. у приміщенні болгарського МЗС в Софії.

Ключові слова: Болгарія, Кость Мацієвич, посольство, Олександр Стамболійський, українська політична еміграція.

У 2018 р. в Україні та Болгарії відзначили 100-літній ювілей встановлення двосторонніх дипломатичних відносин. В обох країнах відбулася низка заходів, присвячених цій події. Найчастіше при цьому згадували першого керівника Українського посольства (Посольство УНР) в Болгарії Олександра Шульгина. Одразу після його від'їзду до Парижа на мирну конференцію нового посла не призначили. Керуючим Посольством був спочатку Федір Шульга, а потім Василь Драгомирецький. Якщо в останні декілька років про дипломатичну діяльність О. Шульгина взагалі й у Болгарії зокрема вже написано чимало [1-3], то про керівництво українським дипломатичним представництвом в Болгарії професора Костя Мацієвича з березня 1921 р. інформації бракує. Цьому епізоду з історії Посольства УНР в Болгарії присвячена лише одна невелика праця [4].

Діяльність К. Мацієвича на посадах міністра закордонних справ УНР (1919) та голови Надзвичайної дипломатичної місії (НДМ) УНР в Румунії (1919-1923) вже знайшла висвітлення у науковій літературі [5-10]. Була опублікована його епістолярна спадщина, що стосувалася дипломатичної діяльності [11-13]. Але в цих публікаціях не йшлося про болгарський період дипломатичної діяльності К. Мацієвича. Саме тому актуальним, на погляд упорядника, є оприлюднення двох документів, що зберігаються в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України та стосуються візиту К. Мацієвича до Болгарії в березні 1921 р. Перший - доповідь голови НДМ УНР в Румунії міністру закордонних справ УНР А. Ніковському про його перебування в Болгарії, перебіг переговорів з вищими урядовцями цієї країни, становище та перспективи згуртування тамтешньої української еміграції. Другий - зміст розмови керуючого

Власенко Валерій Миколайович - кандидат історичних наук, доцент, Сумський державний університет (Україна). ScopusAuthor ID: 563-3026-3000, Orcid ID: 0000-0003-2220-2239.

Міністерством закордонних справ Болгарії Сімеона Радева з К. Мацієвичем, що відбулася 10 березня 1921 р. у приміщенні болгарського МЗС в Софії.

Зауважимо, що Українське посольство в Болгарії було першою українською дипломатичною установою на Балканах. Його співробітниками були Іоаникій Додул, Микола Лаврик, Юліан Налісник, Петро Сікора, Дмитро Шелудько, по військовому найму - Юліан Вільчинський, військовим агентом (аташе) - генерал Борис Бобровський [14, с. 252-259; 15, с. 206-207]. Рішення про ліквідацію посольства було прийнято у листопаді 1920 р., тоді ж керуючим справами дипломатичного представництва України в Болгарії призначили голову Надзвичайної дипломатичної місії УНР в Румунії професора К. Мацієвича [16, арк. 51]. На початку березня 1921 р. він прибув до цієї балканської країни, а 10 березня вручив вірчі грамоти Прем'єр-Міністру Болгарії Олександру Стамболійському. Обов'язки дипломатичного агента в Болгарії на той час виконував В. Драгомирецький [16, арк. 113-114]. Але невдовзі всі співробітники Посольства УНР в Болгарії, крім Д. Шелудька, реемігрували до інших країн Європи.

Внаслідок кількох хвиль еміграції на початку 1920-х рр. в Болгарії перебувало близько 35 тис. біженців/емігрантів з Росії й України. Місцева влада країни не виокремлювала українців із російського емігрантського загалу. Спочатку ставлення болгарського уряду до України було невизначеним. Але під час візиту К. Мацієвича до Болгарії воно поступово змінилося. Перебуваючи 5-11 березня 1921 р. в Болгарії, український дипломат намагався вирішити такі головні завдання. По-перше, офіційно представити вірчі грамоти Прем'єр-Міністру й особисто познайомитися з болгарськими урядовцями, по-друге, з'ясувати політичні настрої в Болгарії взагалі та серед російської еміграції зокрема, по-третє, налагодити роботу Українського посольства, по-четверте, визначити становище української еміграції та допомогти їй згуртуватися. Як засвідчують подані нижче документи, завдання були виконані.

Взагалі К. Мацієвич справив гарне враження на вищих болгарських урядовців. Недаремно у червні 1921 р. призначений до радянських Росії й України представник болгарського уряду з питань репатріації болгарських полонених прибув до нього в Бухарест з метою познайомитися та запропонувати разом працювати у цій справі. І хоча згодом його візит до Києва та Харкова було скасовано через протести представників країн Антанти в Болгарії, дипломатичний хист, знання та досвід К. Мацієвича було оцінено [16, арк. 154зв].

Отже, нетривале перебування К. Мацієвича в Болгарії мало позитивні результати як у справі поживлення українсько-болгарських стосунків, так і налагодження роботи Посольства УНР та самоорганізації української еміграції в цій країні. Зустрічі українського дипломата з вищими урядовцями Болгарії сприяли корекції позиції уряду Болгарії щодо українського питання взагалі та української еміграції зокрема.

Подані нижче документи публікуються вперше. Вони опрацьовані згідно з археографічними правилами видання історичних джерел. При відтворенні тексту документів збережено їхні лексичні й орфографічні особливості. В окремих випадках упорядником проставлено розділові знаки.

Скорочені слова розкриті у дужках. Поняття, назви та прізвища осіб пояснюються в коментарях, що подані наприкінці публікації. В археографічній легенді наведені вихідні дані про місце зберігання документів, їх достовірність та спосіб відтворення.

№ 1

ЛИСТ ГОЛОВИ НДМ УНР В РУМУНІЇ К. МАЦІЄВИЧА
ДО МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УНР А. НІКОВСЬКОГО

28 березня 1921 р., м. Бухарест

Таємно.

Вельмишановний пане Міністре.

Згідно наказу Ради міністрів про моє призначення Керуючим Болгарським Посольством, яке Ви мені закомунікували за ч. 348 від 25/XI м[инулого] р[оку] я в присутности п[ана] Юрисконсульта Міністерства З[акордонних] С[прав] склав відповідний акт про прийом [с]прав Болгарського Посольства і вступ до виконання нових обов'язків. Одержавши потім розпорядження Міністерства з приводу архівів Посольства і організації допомоги збігцям¹, я рішив персонально одвідати Софію для того, аби на місці самому залагодити деякі найбільш важливі питання.

Завданням моєї поїздки до Софії я собі ставив слідуєчих 4 справи: 1) офіціальне представлення своїх вірительних грамот і персональне знайомство з Болгарським Урядом, 2) орієнтація в політичних настроях Болгарії і російської еміграції, 3) НАЛАГОДЖЕННЯ ДІЛОВИХ СПРАВ посольства і 4) орієнтація в положенні українських збігців і намічення шляхів і засобів допомоги їм.

1) До Софії я прибув 6-го березня і там довідався, що Прем'єр-міністр Стамбулійський² вже повідомив Леґацію³ нашу про те, що він негайно прийме мене, як тільки я приїду до Софії. Але, на превеликий жаль, на тім самім тижню, коли я приїхав до Софії, туди-ж прибула і антантська репараційна Комісія⁴, яка має завданням вяснити, що повинна зробити Болгарія в загальному відшкодуванню руїни, нанесеної війною. П[ан] Міністр не дуже то поспішав з допомогою цій Комісії розпочати свою працю і кажуть, що навмисне припинив всі офіційні прийоми у себе, виїхавши з Софії до свого маєтку. Так-що тільки 10-го березоля і то за виняток для всіх, хто бажав його на цьому тижні бачити, П[ан] Міністр Стамбулійський прийняв мене

¹ збігці - біженці.

² Насправді Олександр Стамбулійський (болг. *Александър Стоименов Стамбулийски*, 1879-1923) - прем'єр-міністр Болгарії у 1919-1923 рр., лідер Болгарського землеробського народного союзу.

³ Леґація - дипломатичне представництво. Йдеться про Українське посольство в Болгарії.

⁴ репараційна комісія - комісія, створена країнами переможницями в Першій світовій війні відповідно до умов Версальського договору. Займалася розподілів суми платежів між союзниками. За Нейським договором 1919 р. Болгарії повинна була сплатити країнам Антанти 2,25 млрд французьких франків.

офіційно в помешканню Ради Міністрів. З долучаємої до цього докладу стенограми моєї розмови з п[аном] Стамбулійським видно, з якою прихильністю цей найбільш видатний діяч сучасної Болгарії ставиться до Української справи. Він прийняв мої вірительні грамоти і обіцяв нам ту допомогу нашій праці в Болгарії, яку зараз Болгарський Уряд має можливість нам дати.

Того ж дня я представився Керуючому Міністерством З[акордонних] С[прав] Радеву⁵, з яким, як це видно з долучаємої записі нашої бесіди, я також мав довгу і цікаву розмову.

Крім цих 2-х осіб я склав візити Голові Болгарського Парламенту Батеву⁶, а також Дипломатичним Представникам Польщі⁷, Румунії і Чехословачії. Всі перелічені особи персонально відповіли мені на мої візити, завітавши до мене до готелю, де я мешкав, чи після мого від'їзду - до Легації.

Серед тих здобутків, які дав мій подорож до Софії, я повинен зауважити перш всього на те, що прийом, мені оказаний, був дуже ввічливий, а в Стамбулійського, навіть, і щирий. Його Уряд, аби наші умови хоч трохи змінилися на краще, готовий був визнати УНР цілком офіційно і де-юре. Тепер же поки що він послідовно визнаватиме нас де-факто. Треба також звернути увагу на повну неусвідомленість як Болгарського Уряду, так і громадянства про положення Української справи і загальну ситуацію на Україні. Дякуючи цьому, мені кожен розмову доводилось починати з інформаційних відомостей про те, що уявляє з себе У.Н.Р. і її Уряд, яке його правне відношення до України. З другого боку, серед болгарів взагалі під впливом росіян широке розповсюдження має думка, що найкращим засобом побороти всеросійський хаос являється Федеративна організація нової Росії. Розуміючи федерацію в Європейському змісті, вони не можуть собі уявити розумних і ґрунтовних причин, чому українці ведуть ворожу політику відносно федеративних планів росіян. Знову і це питання мені доводилося освітлювати у всіх своїх бесідах і треба сказати, що мої аргументи дуже легко засвоювалися бесідниками і скажемо, Стамбулійський досить рішучо і твердо визнає наше право на державність і незалежність при сучасних відношеннях до нас росіян всіх толків і партій. При першій своїй візиті я не найшов можливим і тактовним настоювати на аудієнції у Царя, але в другий раз, коли я туди поїду на більш довгий протяг часу, я певен, що цю аудієнцію матиму, і тим самим прихильне відношення Болгарії до нас ще більш зміцниться.

Мій приїзд і моя репрезентація Уряду Болгарському, а також дипломатичним Представникам наробили великого шуму серед політичного світу Софії і особливо серед росіян, які до цього часу лічать Болгарію і Сербію своєю відчиною⁸. Вони мудрують все над питанням, чого власне я приїздив

⁵ Радев Сімеон Трайчев (1879-1967) - болгарський історик, журналіст, дипломат. Посол Болгарії в Румунії, Швейцарії, Нідерландах, Туреччині, США, Великобританії та Бельгії.

⁶ Насправді Ботев Олександр (болг. *Александър Ботев Даскалов*, 1880-1947) - болгарський політик, член Болгарського землеробського народного союзу, голова Народних зборів Болгарії у 1920-1921 та 1923 рр.

⁷ Грабовський Тадеуш (польськ. *Tadeusz Stanisław Grabowski*, 1881-1975) - польський історик слов'янської літератури, професор Ягелонського і Вроцлавського університетів, дипломат. У 1918-1925 рр. - Посол Польщі в Болгарії.

⁸ відчина - вотчина.

і вигадують всякі дурниці. Певне, що для них той прихильний і майже офіційний прийом, який зробив мені Болгарський Уряд, велика неприємність. Але в Болгарії їм доведеться примиритися з нашою акцією, бо умови і обставини для них складаються тут все більш-більш мало сприяючі.

2) Сучасна ситуація в Болгарії склалася як результат, з одного боку, нещасливого кінця війни для неї, а також ще більш того важкого мирового договору, який її підписати примушено було в Севрі⁹. Це для болгарів явилось великою несподіванкою, бо вони зараз же після встановлення перемир'я рішуче і щиро змінили свою орієнтацію, віддавши себе цілком на волю Антанти. Тим часом по мировому договору від них забрали Фракію¹⁰ з Одрином¹¹, не давши Болгарії виходу до Егейського моря, Болгарську частину Македонії¹² і т. и. Крім того, Болгарії доводиться ж взяти участь у виплаті видатків на відшкодування і репарацію розруйнованих війною місцевостів, яка далеко перевищує платіжні можливості Країни. В кінці кінців Болгарія принижена, скривджена, залишилась одна без всякої допомоги якої то небудь великої держави. Це все відбилося в політичному життю Болгарії зараз після мирової Конференції¹³ в двох головних напрямках: з одного боку, всі політичні партії, які до цього часу вели провід політичному і державному життю Болгарії, більш-менш рішуче збанкрутували в громадській і особливо народній opinio¹⁴, одні через свої зв'язки з Германією, другі через попередні військові невдачі і треті через невдалу мирову політику. Це все сприяло в великій мірі зросту політичного впливу і значіння тієї нової політичної формації, на чолі якої стояв сучасний прем'єр Болгарії, а тепер майже її диктатор. З другого боку, оставлена всіма Болгарія під впливом тих надій, які по всьому світі покладались на акцію Колчака¹⁵ і Денікіна¹⁶, знову підпала під вплив росіян і своїх русофілів. Болгарії здавалося, що тільки єдина і могутня Росія може запобігти її лихові і допомогти її зменшити ті кривди, які причинили її сусіди і Держави Антанти.

Спинимось спочатку на першому наслідкові останнього політичного розвитку Болгарії, а іменно на народженню і зміцненню режиму Стамбулійського. В деяких відношеннях появлення Стамбулійського у влади і його возвищення нагадує в деякій мірі те, що мало місце в Румунії відносно ген[ерала] Авереску¹⁷. Як я вже казав, всі головні партії згубили свій

⁹ Севрський договір - мирний договір, підписаний 10 серпня 1920 р. у м. Севрі поблизу Парижа урядом Туреччини і країнами-переможницями в Першій світовій війні.

¹⁰ Фракія (грец. *Исѣкз*) - історична область, що займає частину Балканського півострова, від північного узбережжя Егейського моря і Пропонтиду до Дунаю. За умовами Нейського договору Болгарія була позбавлена Західної Фракії і з нею виходу в Егейське море.

¹¹ Одрин - болгарська назва колишнього фракійського міста Одріс, нині місто Едірне в Туреччині.

¹² Йдеться про частину південно-західної Македонії з центром у м. Струмиця, яка за Нейським мирним договором була передана Королівству сербів, хорватів і словенців.

¹³ Йдеться про Паризьку мирну конференцію 1919-1920 рр.

¹⁴ Опінія - громадська думка.

¹⁵ Колчак Олександр (1874-1920) - російський військовий і державний діяч, адмірал, полярний дослідник. Керівник Білого руху в Сибіру.

¹⁶ Денікін Антон (1872-1947) - російський військовий і державний діяч, генерал-лейтенант. Один з керівників Білого руху в Росії.

¹⁷ Авереску Олександр (рум. *Alexandru Averescu*, 1859-1938) - румунський військовий і державний діяч, маршал. Прем'єр-міністр Румунії у 1918, 1920-1921 та 1936-1937 рр.

авторитет. Народні маси зневірилися в своїх постійних проводирях, а зростаюча дорожнеча, економічний занепад і розрухи після війни давали сприяючий ґрунт для всякої політичної демагогії.

В таких точнісіньких умовах в Угорщині вибухнув своєрідний більшовизм Бела Куна¹⁸. Те саме чекало б і Болгарію, аби вона не була такою суто хліборобською країною і аби в неї не склалася [до] війни хліборобська організація¹⁹ на чолі з Стамбулійським. Він під загрозою смертної кари змагався проти участі Болгарії в війні і весь час її сидів у в'язниці. Цілком зрозуміло, що в таких умовах, в яких опинилась Болгарія після Мирової Конференції, Стамбулійський зі своєю хліборобською партією явивсь єдиним неопороченим кандидатом на владу. Положення його було дуже важким. Молода партія, без інтелігенції, без вихованих і опитних політиків повинна була організувати владу в розруйнованому краю при загальній гострій опозиції всіх політичних груп, при все зростаючому поширенню комуністичної партії, яка знаходиться в зв'язку з Москвою, взяла на себе тягар державного керма і треба тепер признати, що виконала свої державні обов'язки з великим поспіхом²⁰. Перед нею перш всього стояло завдання скріпити порядок і спокій в країні і Стамбулійський залізною рукою добився цього, не відступаючи перед самими суворими мірами розправи зі страйками і всякими іншими заворушеннями. Всякий раз, коли вони повставали, на поміч Стамбулійському приходили його вірні «селяки»²¹, які готові були по першому його наказу розправитися з непокірними. Перед політиканствуючою інтелігенцією хліборобами було поставлено ясно і одверто ділему: або йти на службу до нової влади, залишивши всякі свої лозунги, або бути викинутими зовсім з політичного життя. Їм говорилося прямо, що вони довели країну своїм правлінням майже до загибелі і тепер вони повинні безоглядно слухатися тих, хто хоче її урятувати. Рішення це провадилось остільки систематично, що було багато випадків, коли непокірну політичну інтелігенцію відправлялось на громадські примусові роботи. Не даром то старі політичні партії Болгарії охрестили Стамбулійського більшовиком.

В зовнішній політиці було прийнято відразу позицію примирення з тим сучасним становищем, яке утворилось для Болгарії мировою Конференцією. Одне головне завдання було лише поставлене і на ньому сконцентрував всі свої сили новий Уряд - це одержання виходу до Егейського моря. Во всьому останньому Уряд рішив триматися мирної добросусідської політики з тим, аби мати розв'язаними руки для будівничої праці у себе дома. І ніде правди діти, в цьому напрямкові Урядові пощастило досягти дуже багато. Країна має гарний транспорт, промисловість її почала оживати, валюта падає [не] так катастрофічно, як в других країнах, дорожнеча життя не дає так гостро себе почувати, внутрішній порядок і спокій суть забезпечені по всій країні і населення має можливість і охоту до продуктивної мирної праці. Після тих гірких переживань, які дали по чергово германофільство, антантофільство, болгари побачили, що їхня єдина надія - це їх власні сили, сили свого народу,

¹⁸ Бела Кун (рум. *Kun Béla*, 1886-1938) - угорський політичний діяч, комуніст. Один із лідерів Угорської Радянської Республіки навесні 1919 р.

¹⁹ Йдеться про Болгарський землеробський народний союз.

²⁰ поспіх - успіх.

²¹ «селяки» - члени Болгарського землеробського народного союзу.

тому зараз дуже ослабли їхні звичайні нахили до тої чи іншої орієнтації. Вони наче зачинились в собі, не довіряючи чужоземцям, хто б вони не були.

В загальних рисах таке відношення переважної більшості сучасного активного громадянства розповсюджується і на росіян. За часів Денікіна і Колчака, а також під впливом образи від мирної Конференції, коли Болгарія готова була чіплятися хоч за соломинку, в неї був почав зріст русофільства. Але це як прийшло випадково, то також швидко сплило. Болгари зрозуміли, що Росія дуже довго ніякої допомоги нікому не зможе дати, що навпаки, вона сама її потребує, а російські емігранти, які великим натовпом прибули до Болгарії, своїм високомірством, презрінням до Болгар ще більше зменшали їх симпатії до росіян. Покладали вони були надії також на російську дипломатичну за допомогу в справі поліпшення відношень з Сербіями. Росіяни, як це водиться, надавали всяких обіцянок, але з цього нічого не вийшло. І тепер Болгари досить іронічно відносяться до російських претензій: «вони хочуть і тепер опікувати нас, але ми давно вирости з такого віку», казав мені один з Болгарських діячів. В час мого перебування в Софії Міністерством Війни був виданий наказ про те, аби військові росіяни скинули форму під загрозою арешту. Політичні впливи росіян збереглися серед таких громадських організацій, як *всеслов'янське дружество*²², на чолі якого стоять тепер майже анахроністичні фігури, як наприклад Бобчев²³. Серед урядових організацій впливи збереглися в Міністерстві З[акордонних] С[прав]. Офіційна Російська Місія²⁴ під головуванням Петряєва²⁵ особливим впливом і повагою не користуються, антантські представники її досить одверто ігнорують. Серед російських приватних громадських організацій найбільшу роль відіграють дві: Російський Червоний Хрест²⁶, який керує справою допомоги збігцям і веде одверту ворожу протиукраїнську політику, відмовляючи українським збігцям, коли вони мають український паспорт, в куску хліба і примушуючи брати паспорта російські. Другою організацією «Російське об'єднання»²⁷, яке

²² Всеслов'янське дружество (болг. *Славянско дружество*) - благодійне товариство, яке опікувалося російськими біженцями на початку 20-х рр. ХХ ст., забезпечувало їх тимчасовими паспортами (посвідченнями особи), надавало житло, допомогу пораненим. Очолював товариство Стефан Бобчев.

²³ *Бобчев Стефан Савов* (1853-1940) - болгарський письменник, адвокат, громадсько-політичний діяч. Член народної партії Болгарії, з 1902 р. - професор Софійського ун-ту, 1911-1912 рр. - міністр народної освіти, 1912-1913 рр. - Посол Болгарії в Росії. Голова Слов'янського товариства. Один з ініціаторів створення Російсько-Болгарського культурно-благодійного комітету.

²⁴ Російська місія - дипломатичне представництво Збройних Сил Півдня Росії, створене на базі колишнього царського посольства в Болгарії.

²⁵ Петряєв Олександр (1875-1933) - російський дипломат. Заступник міністра закордонних справ Тимчасового уряду Росії. 1920-1922 рр. - дипломатичний представник Збройних Сил Півдня Росії (ген. А. Денікіна). Один з ініціаторів створення Російсько-Болгарського культурно-благодійного комітету. На початку 1923 р. виїхав до Королівства сербів, хорватів і словенців.

²⁶ Російський Червоний Хрест (Російське товариство Червоного Хреста, РТЧХ) - благодійна громадська організація, створена в Росії в 1867 р. під назвою «**Общество попечения о раненых и больных воинах**». 1879 р. перейменоване на Російське товариство Червоного Хреста. З 1918 р. поряд з радянським діяло й емігрантське товариство - РТЧХ (стара організація). Уповноваженим РТЧХ в Болгарії був Л. фон Фельдман, його заступником - генерал В. Нікольський

²⁷ Російське об'єднання - ймовірно, «Общество единения русских в Болгарии», що було створене восени 1920 р. Керівники організації - Р. Моллов та А. Янішевський. Мета товариства - об'єднання російських емігрантів, надання їм моральної та матеріальної допомоги. Видавало в Софії газету «Россия».

проводить агітаційну працю і видає газету «Россія»²⁸. Напрямок цієї організації більш-менш поміркований взагалі, але інколи він приймає одверто чорносотенний характер. Окрім цього, Росіяни мають багато всяких культурного й економічного характеру організацій²⁹, розпочали промислову і торговельну працю і т. и. Почувається великий вплив їх в справі театральній. Але того впливу і значіння, на що вказує Міністерство в своєму листі ч. 1299/1356 від 8 [?] росіяни не мають. Відомости Міністерства маю одержані від наших збігців, які відчували на собі політику Рос[ійського] Чер[воного] Хр[еста], і тому малювали становище справ Болгарії з політичного боку не відповідаючими дійсності. Ні, росіяни в Болгарії зараз нашої справі в урядових колах не мають сили пошкодити.

І цей здобуток Болгарії залежить не тільки через те, що Росія згубила там свій вплив, але і тому що Болгари починають знову більш прихильно ставитися до української справи. За часів Гетьманату відношення було офіційним, державним, але мало свідомим. Великою послугою тут було те, що визнання нас Болгарією дало імпульс для політичного трактування нашої справи. Воно не припинялось потім весь час і треба сказати, що в великій пригоді тут нам стали росіяни, які весь час вели проти [нас] ворожу акцію і тим весь час підтримували інтерес до України. Аби наша Місія замість внутрішньої ворожнечі, вміло використала це становище, то відношення болгар до нас зараз було-б краще. Тепер вони, зрозумівши слабкість Росії, можливість скорішого відродження України, досить рішуче виявляють свої політичні симпатії до нас. Ще краще це видно в діловій сфері, до якої я зараз і перехожу.

3) Один з головних завдань ділового характеру в своїй поїздки до Софії я поставив собі [у]порядкування справ Посольства. Треба сказати, що приїзд п. Храпка³⁰ і його розмови не досить обережні з деякими представниками Болгарського громадянства, а особливо зовсім необережні балачки п.п. Налісника³¹ і Лаврика³² про остаточне розв'язання і ліквідацію Болгарського Посольства, свідомі інтриги деяких наших українців проти п. Драгомирецького³³, утворили для нашої Леґації дуже неприємне, хитке положення. Їм дуже вміло зкористувалися Росіяни, які всю справу освітлили в тому напрямкові, що взагалі Уряд У.Н.Р. ліквідується. Трохи допомогли тут

²⁸ «Россія» - газета російських емігрантів в Софії. Видавець і редактор - В. Іловайський.

²⁹ Найбільш відомі серед них - Всероссийский Земский Союз, Всероссийский Союз Городов, Центральный Объединенный Общественный Комитет, Союз русских агрономов в Болгарии, Русско-болгарский культурно-благотворительный комитет.

³⁰ Храпка Іван - український дипломат, юрист-консульт Посольства УНР у Відні, дипломатичний кур'єр. Влітку 1920 р. був відряджений МЗС УНР до Софії для ліквідації справ та погашення боргу Українського посольства в Софії.

³¹ Налісник Юліан (1890-1960) - український дипломат, військовий, адвокат. У 1919-1921 рр. - аташе Українського посольства в Болгарії. Автор спогадів про Українське посольство в Болгарії.

³² Лаврик Микола - український дипломат, аташе Посольства УНР в Болгарії.

³³ Драгомирецький Василь - український дипломат. У 1918-1921 рр. - старший секретар, керуючий Посольством УНР в Болгарії, дипломатичний агент УНР в Болгарії, член тимчасового комітету Українського товариства Червоного Хреста. Жив в еміграції в Болгарії та Чехословаччині.

Моркотуновці³⁴. Діло дійшло до того, [що] Антантська репараційна Комісія хотіла реквізувати помешкання нашої Легації, одержавши відомости, що її вже не існує. Своїми заходами перед Болгарським Урядом і Міністерством Закордонних Справ особливо я розвіяв всі ці чутки, але був повинен надіслати офіційне повідомлення, що Легація не припиняла своєї праці, що помешкання її знаходиться там, де і було раніш і, що моїм Представником зостається п. Драгомирецький. Познайомившись з діловодством і Консульським Відділом, я констатував, що в середньому на місяць канцелярії Посольства доводиться випускати 100-120 входячих паперів і 10-15 паспортів. Взагалі праця офіційно-ділового характеру не переважає сили одного чоловіка. Діловодство ведеться в порядку і тому я, як весь архів, так і всі діла залишив в Софії, лічучи тимчасово зайвим переводити їх до Букарешту. Поки що я не бачив в цьому ніякої негайної потреби, а вражіння це зробило [б] на Софійську опінію для нас не вигідне. В другий свій приїзд до Софії, коли я матиму можливість там пробути час довший, як цей раз, то я займусь цими справами більш уважно.

Одночасно з цим довелося залагодити, а також розпочати деякі справи по отриманню до нашої розпорядимости ріжного державного майна. З долучаємих до цього додатків (див. дод. IV) [видно], що річ тут іде про великий державний інтерес, а іменно: 1) заборони до наших рук земельного участку на Дунаю в м. Свіщові³⁵ з 3 цистернами для нафти, будинками і іншим майном. Справа ця, дякуючи енергії п. Драгомирецького, як це видно з долучаємих контрактів майже цілком залагоджена і п. Драгомирецький вже виїхав для передачі участку і майна по описі новому, нашому вже орендарю. 2) Одержання від Болгарського Уряду грошей за перевозку Болгарських грузів Дунайським пароходством. В цій справі п. Драгомирецький подав протест, щоби нікому цих грошей, окрім України, не платили, а я заявив претензію на ці гроші від імені У.Н.Р. Сподіваємося їх одержати. 3) Розплата за конфісковане Болгарами військове майно, яке під час війни направлялося до Сербії і належало Дунайському Пароходству. Готуємо в цій справі спеціальний меморіал, який матиме поспіх, бо Болгарам вигідніше з нами розплатитися, ніж з Росіянами. Справа вимагає великого секрету. 4) Одібрано до нашої розпорядимости 2 пароплавів і 5 бірж. В цій справі збираються матеріали і виясняються шляхи, яким нам варто скористуватися для того, аби одержати до своїх рук це майно.

Коли пощастить ці всі справи довести до бажаного кінця, а це не так буде трудно, бо Болгари цілком на нашій стороні, то до рук нашого Уряду можуть поступити досить значні суми, якими можна скористуватися для дальшої нашої праці. Своєчасно я буду повідомляти про хід всіх наших заходів в цих справах.

³⁴ Моркотунівці - члени та прихильники русофільського Українського національного комітету в Болгарії О. Вишневський, О. Сахно-Устимович, О. Сливинський і Ф. Шульга. Очоловав Комітет відомий масон Сергій Моркотун (1893-1971). У 1918 р. - секретар гетьмана П. Скоропадського, 1919 р. брав участь у переговорах з П. Врангелем, 1920 р. інтригував проти дипломатичного агента УНР в Болгарії В. Драгомирецького, 1922 р. вів переговори з головою Раднаркому УСРР Х. Раковським.

³⁵ Свіщов (Свіштов) - місто і порт на Дунаї (навпроти рум. міста Зімніча) в Болгарії, нині на території Великотирновської області.

4) Згідно доручення Міністерства, я також звернув увагу на справу наших збігців. Дійсно зараз в Болгарії перебуває велика кількість Українців, як військових, так і цивільних, прибувших сюди головним чином після евакуації Криму. Серед них налічується до 500 повстанців³⁶, які евакуювалися разом з Врангелівською армією. Точну реєстрацію наших збігців ще не переведено, але по різних відомостях, правда не перевірено, можна лічити загальну їх кількість до 2.000 чоловік. Весь цей натовп людей належить до різних класів і верств нашого населення, бо є серед них чимало наших власників, заможних селян, представників інтелігенції, але переважну більшість уявляють з себе бувші козаки і мобілізовані до Врангелівської армії повстанці і просто селяни. Всі вони після евакуації Криму тікали від большевиків не як українці, не маючи українських паспортів, і тільки дехто встиг їх виправити³⁷ в Царгороді і в Софії. Всі вони довгий час перебували під впливом тих політичних настроїв, які утворилися відносно Української справи в Криму, і тому певної національної і державної свідомости в них годі шукати. Мені на протязі мого перебування в Софії довелося бачити і говорити з десятками цих людей, але за невеликим винятком я серед них не зустрів таких певних і свідомих борців за нашу справу, як скажемо тих, які знаходяться у нас в таборах в Румунії. Я не хотів би запідозрювати цих людей, але мені здається і я таке одержав вражіння, що Українці вони до того часу, поки сподіваються від цього мати більш користи ніж від російського підданства. А так як наші Посольства в Царгороді і Софії не мають абсолютно ніяких грошей, то допомоги від Українців наші збігці ніякої не мають. Російські установи в допомозі, як я вже казав вище, рішучо відмовляють, навіть в куску хліба тим, хто має український паспорт.

Правне положення наших збігців в Болгарії нічим не відрізняється від Росіян. Вони також мають право вільного перебування в Болгарії, вільного руху, і, коли знаходять де-небудь собі працю, при допомозі³⁸ Леґації їм видаються дарові³⁹ картки на проїзд по залізницям. Роботу в Болгарії, порівнюючи, знайти не трудно. На нових залізницях, на заводах, в хліборобстві і т. и. багато збігців вже таки і пристроїлися. Тому, познайомившись з положенням справи на місці, а також знаючи, як неохоче і Румунія і Польща приймають до себе нові партії збігців, а до дому на Україну їм ходу нема, бо до большевиків вони іти не хотять, встановив таку лінію поведінки і організації цієї справи в Болгарії. Тих людей, які свідомі, патріоти і діячі наших повстань, ми постараємось переправити до наших таборів в Румунію. А там далі і до Польщі. Всім же останнім я рішуче наказав залишатися там, куди їх закинула доля, шукати заробітку і чекати, поки ми матимем територію. Людей 1-ї категорії дуже не багато, мабуть не більше 100-150 чоловік, про першу групу з них на чолі з полковником Філоновичем⁴⁰, ми

³⁶ З Криму разом з «Русской Армией» П. Врангеля евакуювалося близько 2 тис. українських повстанців на чолі з отаманами Ангелом, Гелевим, О. Реківим, Уренюком, Чорною Хмарою, Д. Гулаєм, Федорченком та іншими. Частина з них прибула до Болгарії з Константинополя.

³⁷ виправити - отримати.

³⁸ при допомозі - при допомозі, за допомогою.

³⁹ дарові - безкоштовні.

⁴⁰ Філонович Василь (1894-1987) - полковник Армії УНР. Наприкінці 1920 р. евакуювався до Константинополя, звідти на початку 1921 р. переїхав до Болгарії, а наприкінці 1922 р. - до Чехословаччини. У 1921-1922 рр. - організатор і керівник низки українських організацій в Болгарії.

вже робимо тут заходи. Що ж стосується до всієї останньої маси збігців, то вони, на мій погляд, повинні залишитися в Болгарії і там якось улаштувати своє життя. Взглядно⁴¹ тих потреб, які пред'являють збігці, їх можна поділити на дві групи: ті, що тільки прибувають до краю і вимагають притулку, харчів і якоїсь першої допомоги, і ті, що вже обжились на нових місцях і повинні вже самі про себе подбати. Відповідно [до] цих двох категорій і державна допомога збігцям повинна йти по двом напрямкам: забезпечити новоприбуваючих або хорих і тим часом згубивших працю помешканням і харчами на Ілька день і організація всіх останніх збігців на ґрунті трудової самопомоги. Перше завдання моє виключило благодійний характер і найкращою інституцією для його виконання повинно лічити місцевий Відділ Червоного Хреста. Тому я по згоді з Болгарським Урядом відчинив цей відділ, призначивши тимчасовий Комітет у складі п.п. Леонтовича⁴², проф. Лучева і Драгомирецького. Цьому комітету я асигнував на початок його діяльності 3000 левів п. Драгомирецькому пощастило виклопотати для притулку бараки на 100-120 чоловік, також матеріал для ремонту їх, які вже робиться самими збігцями; від Болгарського і Американського червоних Хрестів є надія одержати постійну допомогу і тому я сподіваюся, що ця справа може лічитися більш-менш залагодженою. Тепер все залежить від енергії і праці Комітету, який повинен придбати собі симпатії серед Болгарського громадянства і Представників міжнародних благодійних товариств. Далеко трудніша справа з організацією другого завдання, але як видно з долучаємої тут докладної записки п. Шульги⁴³ (див. дод. 5) і тут нам пощастило натрапити на правдивий на мою думку шлях. Ніяких грошей і ніяких урядових сил не вистачить, коли цю працю провадити, як це мені запропонувало Міністерство урядовим шляхом. Тут є єдиний правдивий шлях - в самодіяльності самих збігців і коли вони це самі зрозуміли, зорганізувавшись в товариство допомоги збігцям. Це товариство має перевести в життя такі завдання: 1) реєстрацію збігців і організацію на місцях біженецьких комітетів, 2) допомогу по відшуканню праці, 3) організацію трудових майстерень і артілів і 4) видачу грошових позичок на ґрунті кредитового кооперативу. На 2-х бесідах, які я мав з виборними представниками цього Товариства, я умовився з ними, що вся організація буде збудована по принципу і уставу кредитового кооперативу, що всі збігці, які мають користуватися допомогою товариства, платитимуть в його касу членські внески, і що постараюся виклопотати їм позичку від Уряду в 60.000 румунських леїв / вони просять 200.000 левів/. Якщо Міністерство асигнує мені цю суму, то я сподіваюся, що справа допомоги збігцям в Болгарії буде більш-менш задовольняюче улаштована.

⁴¹ взглядно - з огляду.

⁴² Леонтович Володимир (1866-1933) - український громадсько-політичний діяч, письменник, юрист, міністр земельних прав Української Держави, за часів Директорії УНР - уповноважений Українського товариства Червоного Хреста в Одесі. У 1919 р. емігрував до Болгарії. Згодом переїхав до Німеччини та Чехословаччини.

⁴³ Шульга Федір - український громадсько-політичний діяч, лікар, дипломат. У 1918-1919 рр. - секретар, радник, керуючий Посольством УНР в Болгарії, 1921-1924 рр. - член «Общества единения русских в Болгарии».

В заключення дозволяю собі спинитися на справі упорядкування могили Драгоманова⁴⁴, я персонально одвідав її і пересвідчився в тому, що так залишати її надалі неможливо. Треба зробити гроти і поставити пам'ятник. Я звернусь до громадянства через часописі з закликом о допомоги Місії в цій справі, але гадаю, що й Міністерство теж могло-б допомогти в тій чи інший спосіб мене підперти, доручивши всім Місіям відчинити збір на цю справу, а також асигнувати яку-будь суму для цього.

На підставі всього вище наведеного я гадаю, що наша праця в Болгарії може мати і поспіх, і добрі наслідки для нашої справи взагалі. Певне не можна чекати від Болгарії, особливо в сучасному її стані, якої будь-то великої користи, але не треба забувати того, що цей нарід майже самий міцний на Балканах, що він має велику будучину і тому зовсім нехтувати працею там не є для нас корисно.

Представляючи цей доклад, прошу Вас, Пане Міністре, о відповідні директиви щодо дальшої праці.

Уповноважений Міністр У.Н.Р. в Болгарському Королівстві проф. К.МАЦІЄВИЧ

З оригіналом згідно:

В. о. Начальника Дипломатичного Відділу

ЦДАВОВУ, ф. 3696, оп. 2, спр. 308, арк. 51-56зв Машинопис. Копія.

№ 2

РОЗМОВА КЕРУЮЧОГО МІНІСТЕРСТВОМ ЗАКОРДОННИХ СПРАВ БОЛГАРІЇ С. РАДЕВА З ПРЕДСТАВНИКОМ УНР К. МАЦІЄВИЧЕМ

10 березня 1921 р., м. Софія

Розмова відбулася в помешканні Міністерства З[акордонних] С[прав] в кабінеті Міністра в 4^{1/2} години дня. Представник України був прийнятий по за чергою, хоч в вітальні були представники Бельгії, Чехії і інші візитанти.

Проф. М а ц і є в и ч. - Сьогодні я представився Прем'єр-Міністрові⁴⁵ вашому і передав йому свої вірительні грамоти, якими мені доручається керування Болгарським Посольством Української Н[ародної] Р[еспубліки]. Завітавши до Вас, п. Міністре, яко керуючого Міністерством, я маю мету встановити наші ділові відношення.

Міністр Р а д е в. - Дозвольте спитати Вас перш всього, якої України Ви являєтесь представником?

Проф. М а ц і є в и ч. - Я є уповноважений Уряду У.Н.Р., на чолі якої знаходиться С. Петлюра, Президент Директорії, а прем'єр-міністром є А. Левицький. Наш Уряд є законний і офіційний спадкоємець Уряду Центральної Ради, визнаної останнім законним Всеросійським

⁴⁴ Йдеться про відомого українського громадсько-політичного діяча Михайла Драгоманова, який у 1895 р. помер у Софії, де і похований.

⁴⁵ Олександр Стамболійський.

Правительством, Гетьману Скоропадському, який передав йому всі свої права і кошти. Він же був затверджений Всеукраїнським Національним Конгресом. Фактично ж це є єдиний правний Уряд, який користується симпатіями всього народу України, і во ім'я якого наш нарід веде зараз запеклу боротьбу з Московськими червоними окупантами.

Міністр Р а д е в. - Наше положення юридичне в справі України зараз є досить неясне. В часи Гетьмана Скоропадського ми визнали Україну, як самостійну Державу. Після Версальського миру, коли Брест-Литовський договір пав, наше визнання згубило міжнародну основу. Разом з тим і у вас на Україні ситуація стала невиразною. Наше відношення до України було теж невизначене ніяким актом аж до постанови Міністерства Тодорова⁴⁶, в якій воно заявило про відсутність офіційних відношень до якого будто Уряду України. На цьому ґрунті стоїмо ми зараз і по нашому міжнародному положенню ми не можемо з нього зійти. Тим більш, що тепер, коли вся Україна занята большевиками, а наш Уряд і армія знаходяться на емігрантському становищі, питання Українське є з правно-формального боку являється дуже трудним і заплутаним.

Проф. М а ц і є в и ч. - Ми дуже гарно розуміємо і ваше, і наше становище і не маємо жодних намірів ускладнювати наші відношення. Наші бажання стояти лише на ґрунті національної репрезентації. Свої вимоги правно-формального характеру ми заявимо в більш підходящий момент, коли ми матимем свою територію і виженемо окупантів. Сподіваємось, що цього не так то довго доведеться вам ждати. Тепер же для нашого представництва нам важливо забезпечити вільну пропаганду ідей нашої державної незалежності, організації установ зближення наших двох народів, допомоги нашим збігцям і т. и.

Міністр Р а д е в. - Така постановка справи нас цілком задовольняє. Фактично визнавати Україну ми будемо і на далі, поважати права ваших громадян і допомагати вашим завданням чим можемо. Тим більш це для нас є обов'язково, що ми сподіваємось, що нова Росія не зорганізуватися инакше, як на ґрунті визнання прав національних всіх її народів, [не зможе]. Що найменше Україна буде частиною федеративної Росії і дуже впливовою частиною. Це ми дуже добре розуміємо, гадаючи, що і ви, мабуть, принципно нічого не маєте проти федерації.

Проф. М а ц і є в и ч. - Не знаю, як і що буде далі, але щодо сучасного менту, то росіяни зробили все, аби цілком повернути нас на шлях самостійності і незалежності. Вони при всіх своїх урядах тільки і робили те, що покоряли і грабили Україну. Большевики цю грабіжку довели до такої цинічної одвертості, що навіть і наш простий нарід зрозумів значення державної незалежності і за три роки національно виріс так, як иньші народи не виростають і в тридцять літ. А потім з ким ми зараз будемо федеруватись. Мені здається навпаки, що занепад неминучий большевизму приведе до дальнішого розпаду Росії на нові республіки. Ну і що ж ми повинні робити, чекати, коли вони з'єднаються в «єдину Росію». Ні, ми тепер твердо стоїмо

⁴⁶ Насправді Теодор Теодоров (болг. *Теодор Иванов Теодоров*, 1859-1924) - болгарський політичний і державний діяч, лідер Народної партії Болгарії. У 1918-1919 рр. - прем'єр-міністр й одночасно міністр закордонних справ Болгарії.

на ґрунті самостійности, а що буде далі, побачимо. Во всякім разі розмова про федерацію можлива лише, як розмова рівного з рівним.

Міністр Р а д е в. - Трудно суперечити проти цього, особливо, коли так мало розумієш дійсне положення і внутрішнє становище Росії, як це має місце у нас в Болгарії. Дозвольте тепер перейти до деяких ділових питань. Яку роллю у вас грає п. Драгомирецький. Він теж називає себе представником України. У нас в Міністерстві були відомости, що він є в зв'язку з Совітською Україною. Ви подали нам заяву, що ви залишаєте його своїм тут представником, чи ви певні в ньому і його патріотизмі.

Проф. М а ц і є в и ч. - За Посольство відповідаю я і політично, і в діловому відношенні. П. Драгомирецький є мій заступник на час моєї відсутності і тоді прошу йому вірити, як мені. Можу вас запевнити, що відомости про большевизм п. Драгомирецького не мають жодних підстав. Бувший директор Департаменту царського часу не може бути большевиком. З другого боку п. Драгомирецький був українським патріотом тоді, коли це було небезпечно і каралось в'язницею, так що я не маю ніяких сумнівів щодо патріотизму його.

Міністр Р а д е в. - Прошу мені також вяснити справу п. Шульги, як ви відноситеся до нього і яке місце він займає у вас і чому залишили його в вашій Леґації.

Проф. М а ц і є в и ч. - П. Шульга є також наш старий і давній український діяч і патріот. Я персонально відношуся з великою повагою. Він залишив свою посаду Радника Леґації по своїй волі і оскільки я знаю по мотивам родинного характеру. Тепер він ніякого офіційного становища не займає, а я просив його стати на чолі організації заповоги збігцям.

Міністр Р а д е в. - Дуже приємно було з Вами познайомитись. Я багато вже чув про Вас, п. Професор, від ваших російських знайомих і діячів. Ми роздивимось Ваші заяви і будьте певні, що зробимо все, що тільки зможемо, аби задовольнити Ваші бажання.

На цьому розмова скінчилась і тривала 1/2 години.

ЦДАВОВУ, ф. 3696, оп. 2, спр. 308, арк. 113-114. Машинопис. Ориґінал.

---

1. Олександр Шульгин в українському державотворенні та міжнародній політиці: Збірник наук. праць та документів / Упоряд. В. Піскун. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. К.: Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського, 2016. 432 с.

2. Матвієнко В. Перший глава зовнішньополітичного відомства Української Народної Республіки. *Дипломатична та консульська служба у вимірі особистості*. К., 2016. С. 6-19.

3. Піскун В. Олександр Шульгин: український дипломат під наглядом спецслужб. *Україна дипломатична*. Науковий щорічник. К., 2017. Вип. 18: До 100-річчя української дипломатичної служби. С. 693-701.

4. Власенко В. Візит Костя Мацієвича до Болгарії навесні 1921 р. *Суспільно-політичні процеси на українських землях: історія, проблеми, перспективи*: збірник матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф., м. Суми, 17 квітня 2015 р.: у 2-х ч. Суми: СумДУ, 2015. Ч. 1. С. 3-7.

5. Матвієнко В., Головченко В. Історія української дипломатії ХХ століття у постатях: монографія / Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. 266 с.

6. Власенко В. Агроном і дипломат. Штрихи до біографії Костя Мацієвича. *Політика і час*. 2002. № 10. С. 78-86.

7. Табачник Д. Українська дипломатія: нариси історії (1917-1990 рр.): навч. посібник. К.: Либідь, 2006. 768 с.
8. Єтик Л. І. К. А. Мацієвич - науковець, дипломат, громадсько-політичний діяч. *Український історичний журнал*. 2007. № 1. С. 125-135.
9. Власенко В. Корифей громадської агрономії і дипломат. *Дипломатична та консульська служба у вимірі особистості*. К., 2016. С. 192-208.
10. Власенко В. Кость Мацієвич - вчений-агроном і дипломат. *Зовнішні справи = UA Foreign Affairs*. 2017. № 6. С. 32-35.
11. Власенко В. Невідомі листи Костя Мацієвича до Симона Петлюри 1920 р. *Пам'ятки: археографічний щорічник*. К., 2008. Т. 9. С. 83-110.
12. Власенко В. Листи Костя Мацієвича до Симона Петлюри 1921 р. *Український історик*. Т. XLVI. № 1-4 (181-184) / За заг. ред. Л. Винара. Нью-Йорк; К.; Львів; Острого; Торонто; Париж, 2009. С. 303-333.
13. Листи Костя Мацієвича до Симона Петлюри (1920-1923 рр.) / Упоряд., вступ. стаття та коментарі В. Власенка. Суми: ФОП Наталуха А.С., 2009. 128 с.
14. Налісник Ю. Перше посольство Української Держави в Болгарії (спогад з-перед 20-ти років). *Дипломатія УНР та Української Держави в документах і спогадах сучасників: у 2 т. / Упоряд. і передм. І. М. Гнатишина, О. С. Кучерука; О. О. Мавріна*. К.: Укр. письменник, 2008. Т. 1. 369 с.
15. Історія української дипломатії: перші кроки на міжнародній арені (1917-1924 рр.): Документи і матеріали / МЗС України, Держ. комітет архівів України, Укр. наук.-дослід. ін-т архів. справи та документознавства; редкол.: Г. Г. Грищенко (голова) та ін. К.: Вид-во гуманіт. л-ри, 2010. 592 с.
16. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО), ф. 3696, оп. 2, спр. 308.

References

1. Oleksandr Shulhyn v ukrainskomu derzhavotvorenni ta mizhnarodnii politysi: Zbirnyk nauk. prats ta dokumentiv / Uporiad. V. Piskun. In-t ukr. arkheohrafiia ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho NAN Ukrainy. K.: In-t ukr. arkheohrafiia ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho, 2016. 432 s.
2. Matviienko V. Pershyi hlava zovnishnopolitychnoho vidomstva Ukrainskoi Narodnoi Respubliki. *Dyplomatychna ta konsulska sluzhba u vymiri osobystosti*. K., 2016. S. 6-19.
3. Piskun V. Oleksandr Shulhyn: ukrainskyi dyploamat pid nahliadom spetssluzhb. *Ukraina dyplomatychna*. Naukovyi shchorichnyk. K., 2017. Vyp. 18: Do 100-richchia ukrainskoi dyplomatychnoi sluzhby. S. 693-701.
4. Vlasenko V. Vizyt Kostia Matsiievycha do Bolharii navesni 1921 r. *Suspilno-politychni protsesy na ukrainskykh zemliakh: istoriia, problemy, perspektyvy*: zbirnyk materialiv III Vseukr. nauk.-prakt. konf., m. Sumy, 17 kvitnia 2015 r.: u 2-kh ch. Sumy: SumDU, 2015. Ch. 1. S. 3-7.
5. Matviienko V., Holovchenko V. Istoriia ukrainskoi dyplomatii XX stolittia u postatiakh: monohrafiia / Kyivskiy nats. un-t imeni Tarasa Shevchenka. K.: VPTs «Kyivskiy universytet», 2001. 266 s.
6. Vlasenko V. Ahronom i dyploamat. Shtrykhy do biohrafii Kostia Matsiievycha. *Polityka i chas*. 2002. № 10. S. 78-86.
7. Tabachnyk D. Ukrainka dyplomatia: narysy istorii (1917-1990 rr.): navch. posibnyk. K.: Lybid, 2006. 768 s.
8. Yepyk L. I. K. A. Matsiievych - naukovets, dyploamat, hromadsko-politychnyi diiach. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2007. № 1. S. 125-135.
9. Vlasenko V. Koryfei hromadskoi ahronomii i dyploamat. *Dyplomatychna ta konsulska sluzhba u vymiri osobystosti*. K., 2016. S. 192-208.
10. Vlasenko V. Kost Matsiievych - vchenyi-ahronom i dyploamat. *Zovnishni spravy = UA Foreign Affairs*. 2017. № 6. S. 32-35.
11. Vlasenko V. Nevidomi lysty Kostia Matsiievycha do Symona Petliury 1920 r. *Pamiatky: arkheohrafichni shchorichnyk*. K., 2008. T. 9. S. 83-110.
12. Vlasenko V. Lysty Kostia Matsiievycha do Symona Petliury 1921 r. *Ukrainskyi istoryk*. Т. XLVI. № 1-4 (181-184) / За zah. red. L. Vynara. Niu-York; K.; Lviv; Ostroh; Toronto; Paryzh, 2009. S. 303-333.
13. Lysty Kostia Matsiievycha do Symona Petliury (1920-1923 rr.) / Uporiad., vstup. stattia ta komentari V. Vlasenka. Sumy: FOP Natalukha A.S., 2009. 128 s.
14. Nalysnyk Yu. Pershe posolstvo Ukrainskoi Derzhavy v Bolharii (spohad z-pred 20-ty

rokov). Dyplomatiia UNR ta Ukrainskoi Derzhavy v dokumenta i spohadakh suchasnykiv: u 2 t. / Uporiad. i peredm. I. M. Hnatyshyna, O. S. Kucheruka, O. O. Mavrina. K.: Ukr. pismennyk, 2008. T. 1. 369 s.

15. Istoriia ukrainskoi dyplomatii: pershi kroky na mizhnarodnii areni (1917-1924 rr.): Dokumenty i materialy / MZS Ukrainy, Derzh. komitet arkhiviv Ukrainy, Ukr. nauk.-doslid. in-t arkhiv. spravy ta dokumentoznavstva; redkol.: H. H. Hryshchenko (holova) ta in. K.: Vyd-vo humanit. l-ry, 2010. 592 s.

16. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vldy ta upravlinnia Ukrainy (TsDAVO), f. 3696, op. 2, spr. 308. Lystuvannia Dyplomatychnoi Misii v Rumunii pro vzaiemovidnosyny misii ta uriadu Rumunii z predstavnykamy chuzhykh derzhav, pro orhanizatsii, viiskovi sektsii pry misii ta doklady holovy Misii Matsiievycha pro mizhnarodne stanovyshche, pro stan na Ukraini ta diialnist misii za kordonom, 5 bereznia 1919 r. - 30 hrudnia 1921 r., 175 ark.

Власенко В. М.

кандидат исторических наук, доцент, Сумский государственный университет (Украина). ScopusAuthor ID: 563-3026-3000, Orcid ID: 0000-0003-2220-2239.

К ИСТОРИИ УКРАИНСКО-БОЛГАРСКИХ ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЙ (март 1921 г.)

В публикации 2 документов, хранящихся в Центральном государственном архиве высших органов власти и управления Украины, речь идет о визите руководителя Чрезвычайной дипломатической миссии УНР в Румынии Константина Мацевича в Болгарию в марте 1921 г. Первый документ - доклад К. Мацевича министру иностранных дел УНР Андрею Никовскому о его пребывании в Болгарии, ход переговоров с высшими чиновниками этой страны, положение и перспективы объединения тамошней украинской эмиграции. Второй - содержание беседы управляющего Министерством иностранных дел Болгарии Симеона Радева с К. Мацевичем, состоявшейся 10 марта 1921 г. в помещении болгарского МИД в Софии.

Ключевые слова: Болгария, Константин Мацевич, посольство, Александр Стамболийский, украинская политическая эмиграция.

Vlasenko V. M.

PhD (History), Associate Professor (Ukraine), Sumy State University. ScopusAuthor ID: 563-3026-3000, Orcid ID: 0000-0003-2220-2239.

TO THE HISTORY OF UKRAINIAN-BULGARIAN DIPLOMATIC RELATIONS (MARCH 1921)

The first Ukrainian diplomatic establishment in the Balkans region was the Ukrainian embassy (UNR embassy) in Bulgaria. In 2018 Ukraine and Bulgaria celebrated 100th anniversary of establishing Ukrainian-Bulgarian diplomatic relations. Solemn ceremonies, scientific conferences, new publications devoted to the history of bilateral diplomatic relations took place in both countries. Traditionally Ukrainian authors paid more attention to the figure of the first ambassador in this country Olexandr Shulgin. The chairmen of the embassy Fedir Shulga and Vasyl Dragomyretsky were mentioned by chance. The activity of the former UNR Minister of foreign affairs, professor Kostiantyn Matsiievych as the head of UNR embassy in Bulgaria was not covered properly by the researchers. On arrival in Sofia he was the head of the UNR Extraordinary diplomatic mission in Bulgaria simultaneously.

The current publication provides two documents kept in the National state archive of highest authorities and management in Ukraine, which concern K. Matsiievych's visit to Bulgaria in March 1921. The first document is the report of the head of UNR Extraordinary diplomatic mission in Romania to the UNR Minister of foreign affairs Andriy Nikovsky. The document pours the light on his stay in Bulgaria, the course of negotiations with the highest officials and perspectives for uniting the representatives of Ukrainian emigration in this region. The second one contains the text of the conversation between the head of the Ministry of foreign affairs of Bulgaria Simeon Radeev and K. Matsiievych, which took place in the premises of the Ministry of foreign affairs of Bulgaria in Sofia in March 1921.

The documents, being published for the first time, cover the negotiations between the Ukrainian diplomat and the Prime Minister (the Minister of foreign affairs simultaneously) of Bulgaria Olexandr Stamboliysky, the Head of People's Assembly Olexandr Botev, the Chairman of the Ministry of foreign affairs of Bulgaria Simeon Radeev and some other foreign countries' ambassadors in Bulgaria.

During his stay in Bulgaria (March 5-11, 1921) the Ukrainian diplomat succeeded in settling the following matters. Firstly, he presented credentials to the Prime Minister and made personal contacts with some Bulgarian officials. Secondly, he discovered the political overtones in Bulgaria in general and within the Russian emigration in particular. Thirdly, he adjusted the activities of the Ukrainian embassy. Finally, he identified the status of the Ukrainian emigration and helped in the process of its uniting.

Key words: *Bulgaria, Kost Matsievych, embassy, Olexandr Stamboliysky, Ukrainian political emigration.*

Отримано 16.11.2018